C:\Users\Plazma\Desktop\A\Asimov_Isaac-Vtipalek.pdb

PDB Name: Asimov_Isaac-Vtipalek
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 29.7.2006
Modification Date: 29.7.2006
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

ISAAC ASIMOV
VTIPÁLEK

Povídka ze sbírky Vlak do pekla

Noel Meyerhof přemýšlel nad pozorně připraveným seznamem, dokud se nerozhodl, s kterým číslem začne. Jako obvykle spoléhal hlavně na intuici. Ze stroje, proti němuž seděl, bylo vidět, jen nepatrnou část, a přesto si připadal jako trpaslík. Ale to mu nedělalo těžkou hlavu. Meyerhof promlouval s nedbalou sebedůvěrou člověka, který ví, že je pánem.
„Johnson," začal Meyerhof, „se neočekávaně vrátil domů a nalezl svou ženu v objetí svého nejlepšího přítele. Podíval se na něj a řekl: Já si tu ženskou vzal, tak musím. Ale proč ty?"
Tak to bychom měli, pomyslel si Meyerhof, spolykej to a trochu si zapřemýšlej.
„Hej," řekl hlas za jeho zády.
Meyerhof si hlasu nevšímal a přepnul okruh, s kterým pracoval, na neutrál. Pak se otočil a řekl: „Pracuji. Copak neumíte zaklepat?"
Když jindy pozdravil vedoucího operátora Timothyho Whistlera, s kterým se pracovně stýkal více než s jinými, obyčejně se usmál. Tentokrát ne. Zamračil se, jako by byl vyrušen někým úplně neznámým, a na obličeji mu naskočilo ještě víc vrásek než obvykle.
Whistler pokrčil rameny. Měl na sobě bílý pracovní plášť; ruce měl zaraženy tak hluboko do kapes, že se mu na plášti rýsovaly tenké vodorovné záhyby. „Zaklepal jsem, nikdo neodpovídal. Červené světlo nebylo rozsvíceno."
Meyerhof se zamračil. To nebylo samo sebou. Tak intenzívně myslel na nový projekt, že zapomínal na maličkosti. Přesto si mohl stěží něco vyčítat. Tohle bylo opravdu důležité.
Meyerhof samozřejmě nevěděl, proč to bylo tak důležité. Ostatně Velmistři to věděli málokdy. Právě to z nich dělalo Velmistry; fakt, že se neřídili pouze rozumem. Jak jinak by lidský mozek mohl udržet krok s patnáct kilometrů dlouhým kvádrem neomylného rozumu, jejž lidé pokřtili na Multivac. Multivac byl nejnáročnější počítač, jaký kdy byl postaven.
„Já opravdu pracuji," řekl Meyerhof. „Chcete mi něco důležitého?"
„Tak důležité to zrovna není. V odpovědi na hyperspatialu je několik děr." Whistler rozhodil rukama a na jeho obličeji se najednou objevil žalostný výraz nejistoty. „Vy pracujete?"
„Ano. Co je na tom?"
„Ale -," Whistler se rozhlédl kolem. V místnosti nikdo nebyl. „Nikdo tu není."
„A kdo vám říkal, že tu někdo je?"
„Vyprávěl jste jednu ze svých anekdot, ne?"
„No a?"
Whistler se přinutil k úsměvu. „Nevykládejte mi, že jste ji povídal Multivaku."
Meyerhof ztuhl. „Proč ne?"
„Opravdu?"
„Ano."
„Proč?"
Meyerhof si Whistlera přeměřil od hlavy k patě. „Nemusím se vám zpovídat z toho, co dělám. Nikomu se nemusím zpovídat."
„Dobrotivý bože, samozřejmě že ne. Byl jsem pouze zvědavý, to je vše. A jestli pracujete, tak zmizím," a Whistler se ještě jednou rozhlédl kolem.
„Buďte tak hodný," řekl Meyerhof. Pohledem pronásledoval Whistlera až ven a potom divokým úderem pěsti rozsvítil červené světlo.
Prošel se po místnosti, aby se znovu dostal do správné nálady. Čert aby vzal Whistlera a s ním i ostatní. Jenom proto, že si nedržel všechny ty techniky, operátory a mechaniky od těla, jenom proto, že se k nim choval jako ke kolegům schopným vlastního myšlení, mohlo se stát, že si takhle dovolovali.
Ani vtipy neumějí pořádně vyprávět, pomyslel si mrzutě.
To ho okamžitě vrátilo k úkolu, na němž pracoval. Opět se posadil. Ať táhnou všichni k čertu!
Zapnul správný okruh Multivaku a začal: „Lodní stevard během jedné zvlášť bouřlivé plavby zpozoroval u zábradlí muže, jehož předklon přes zábradlí i intenzita jeho pohledu do hlubin až příliš jasně naznačovaly útrapy mořské nemoci.

Stevard jemně poklepal muži na rameno. ‚Hlavu vzhůru, pane,' prohodil. ‚Já vím, je to zlé, ale na mořskou nemoc ještě nikdo neumřel.'
Dotyčný vzhlédl zeleným, zmučeným obličejem do tváře svého utěšitele a sípavě ze sebe vyrazil: ‚Tohle neříkejte, člověče. Tohle proboha neříkejte. Jenom naděje, že už brzo umřu, mě drží při životě."“
Trochu ustaraný Tirnothy Whistler se usmál, když míjel stůl sekretářky. Sekretářka jeho úsměv opětovala.
Není to archaický prvek? pomyslel si Whistler,. Co dělá sekretářka ve světě počítačů? Ale třeba je právě přirozené, že taková stará funkce přežívala zrovna tady, v hlavním sídle počítačového království; v gigantické společnosti, která obhospodařovala Multivac. Vedle Multivaku, jenž každého uváděl v úžas, by se malé počítače pro jednoduché úkoly vyjímaly špatně.
Whistler vstoupil do pracovny Abrama Traska. Vládní zmocněnec přerušil komplikovaný úkon zapalování dýmky. Tmavé oči pohlédly směrem k Whistlerovi a jeho zobákovitý nos se ostře rýsoval proti oknu.
„Ach, to jste vy, Whistlere. Posaďte se. Jen si sedněte.“
Whistler se posadil. „Vypadá to, že budeme mít problémy.“
Trask se usmál. „Doufám, že ne technického rázu. Jsem jenom obyčejný politik.“ (To byla jedna z jeho oblíbených frází.)
„Týká se to Meyerhofa.“
Trask se okamžitě posadil a najednou vypadal, jako by se mu udělalo špatně. „Víte to jistě?“
„Skoro jistě.“
Whistler dobře chápal zatrpklost toho člověka. Trask byl vládním zmocněncem a měl na starosti oddělení počítačů a automatizace. Musel rozhodovat o věcech, které se týkaly lidí kolem Multivaku stejným způsobem, jako oni jednali se samotným Multivakem.
Jenže Velmistr byl něco víc. Dokonce něco víc než obyčejný člověk.
V raném stadiu Multivaku se zjistilo, že nejdůležitější ze všeho je systém otázek. Multivac dokázal odpovídat na problémy lidstva, na všechny problémy, jestliže - jestliže mu byly kladeny hodnotné otázky. Jenže jak se vědomosti během času shromažďovaly ve stále vzrůstajícím tempu, bylo stále těžší a těžší takové otázky nalézat. Rozum sám o sobě nestačil. Bylo třeba vzácného typu intuice; přesně takového mozku (jenomže ještě o něco lepšího), jenž z člověka dokáže udělat velmistra v šachu. Bylo třeba mozku, který by dokázal promyslet kvadriliony šachových rovnic a nalézt nejlepší tah, a to všechno během několika minut.
Trask si nervózně poposedl. „Co je s Meyerhofem?“
„Začal s novým způsobem otázek, který se mi nelíbí.“
„Ale, ale, Whistlere. To je všechno? Přece víte, že nemůžete Velmistrovi zabránit v jakémkoli způsobu otázek, který si vybere. Ani já, ani vy nemáme schopnosti na posouzení hodnoty jeho otázek. To přece víte. Jsem si jist, že to víte.“
„Samozřejmě že ano. Ale znám Meyerhofa. Už jste se s ním někdy sešel ve společnosti?“
„To víte, že ne. Copak se někdo stýká s Velmistrem ve společnosti?“
„Nebuďte tak úzkostlivý, Trasku. I Velmistři jsou jenom lidé a měli bychom je spíš občas politovat. Už vás někdy napadlo, jaké to musí být, když je člověk Velmistrem? Vědět, že je vás na celém světě pouze dvanáct, že jenom na vás záleží, jak to bude se světem vypadat, že tisíce matematiků, logiků, psychologů a vědců se třesou na každé vaše slovo?“
Trask pokrčil rameny. „Panebože, cítil bych se jako král.“
„Myslím, že ne,“ řekl vedoucí operátor netrpělivě. „Oni se necítí vůbec vládci. Nemají, s kým by si popovídali jako rovný s rovným, nikam nepatří. Uvedu příklad. Meyerhof si nikdy nedá ujít příležitost jít na večírek s hochy z laboratoře. Není ženatý, je abstinent, nemá žádný vrozený společenský šarm, a přesto to dělá, protože cítí, že musí. A víte, co dělá, když jsme tak všichni pohromadě?“
„Nemám ponětí,“ řekl vládní zmocněnec. „Slyším o tom od vás poprvé.“
„Promění se ve vtipálka.“
„Cože?“
„Vypráví anekdoty. A dobré anekdoty. Umí to výborně. I ty nejstarší a nejhloupější vtipy vycházejí v jeho podání fantasticky. Prostě to umí.“
„Aha. To není špatné.“
„Třeba ne. Ale ty anekdoty jsou pro něho nesmírně důležité.“ Whistler se oběma lokty opřel o desku Traskova psacího stolu, okusoval si nehty na rukou a zíral do prázdna. „Liší se od nás. Ví o tom a anekdoty jsou jeho jediným prostředkem, kterým nás, obyčejné smrtelníky, může přimět k tomu, abychom ho přijali aspoň na chvíli mezi sebe. Smějeme se, poklepáváme mu po ramenou, a dokonce i zapomeneme, že je Velmistr. Je to jeho jediná možnost, jak se k nám přiblížit.“
„To je všechno zajímavé. Nevěděl jsem, že jste takový psycholog. Ale co tím chcete naznačit?“
„Chci se vás tím zeptat, co si myslíte, že se stane, až Meyerhofovi dojdou anekdoty?“
„Co?“ Vládní zmocněnec se nepřítomně zadíval na Whistlera.
„Co když se začne opakovat? Co když se jeho obecenstvo přestane smát tak srdečně? Co když se vůbec přestane smát? Anekdoty jsou jeho záchranou. Bez nich bude sám a jak mu bude? Koneckonců, Trasku, vždyť on je přece jedním z dvanácti mužů, bez nichž se lidstvo neobejde. Nemůžeme dovolit, aby se mu něco stalo. Nemyslím jenom na konkrétní zranění. Nemůžeme si dovolit, aby byl zas nešťastný. Kdo ví, jaký vliv by to mělo na jeho intuici?“
„A začal se opakovat?“
„Pokud vím, ne. Ale mám dojem, že sám myslí, že ano!“
„Jak jste na to přišel?“

„Slyšel jsem ho, jak vypráví Multivaku anekdoty.“
„To snad ne.“
„Ale ano. Vyrušil jsem ho a on mě vyrazil. Choval se hrozně. Většinou má dobrou náladu. Rozčilil se a to já považuji za špatné znamení. Faktem zůstává, že zrovna vyprávěl Multivaku vtip, a já jsem přesvědčen, že ten vtip byl pouze jeden z celé řady dalších.“
„Ale proč?“
Whistler pokrčil rameny a energicky se poškrabal na bradě. „Mám svou teorii. Myslím, že zamýšlí vytvořit v paměťových buňkách Multivaku sklad anekdot a tak získat nové variace. Už chápete? Chce mít mechanického vtipálka, který mu bude dodávat nekonečné množství anekdot, a on tím pádem nikdy nebude mít strach, že mu jednou dojdou.“
„To nemyslíte vážně!“
„Objektivně by na tom nemuselo být nic špatného, ale já považuji za špatné znamení, když Velmistr začne používat Multivaku k řešení svých osobních problémů. Všichni Velmistři jsou mentálně poněkud labilní a musíme si na ně dávat pozor. Meyerhof se může blížit ke hranici, za kterou pro nás přestane být užitečný.“
„A co mám podle vás podniknout?“ zeptal se Trask přímo.
„Můžete mou teorii prověřit. Možná že k němu mám příliš blízko, abych mohl odpovědně posuzovat jeho chování. A posuzovat lidské bytosti tak jako tak není moje specializace. To přísluší spíš vám, politikům.“
„Ale jen pokud jde o obyčejné lidi, a ne o Velmistry.“
„Jsou to také jenom lidé. Kromě toho, kdo jiný než vy to může udělat!“
Traskovy prsty podrážděně zabubnovaly o stůl.
„Asi budu muset. Nic jiného mi nezbývá,“ řekl.
Meyerhof vyprávěl Multivaku: „Zamilovaný mladík trhal květiny pro svou vyvolenou a najednou byl nepříjemně překvapen, když zjistil, že stejné pole s ním sdílí velký býk, který se netváří příliš přátelsky, a navíc ho probodává očima a výhružně hrabe kopytem. Mladík zahlédl za plotem farmáře a zavolal na něj: ‚Hej, pane, je ten býk bezpečný?' Farmář kritickým okem zhodnotil situaci, uplivl si a odpověděl: ‚Ten je v bezpečí kdekoliv. Ale rád bych to řekl také o vás.'“
Když se Meyerhof zrovna chystal na další anekdotu, dostal předvolání. Nebylo to opravdové předvolání. Velmistra si nikdo nemohl dovolit jen tak předvolat. Byl to pouhý vzkaz, v němž stálo, že vládní zmocněnec by velmi rád pohovořil s Velmistrem, ovšem jenom za předpokladu, že nebude Velmistrovi ubírat jeho drahocenný čas. Meyerhof mohl klidně zahodit vzkaz do koše a pokračovat s prací; žádná disciplína se na něj nevztahovala. Kdyby to však opravdu udělal, určitě by ho obtěžovali znovu. Dávali by si dál záležet na zdvořilosti, ale přesto by to bylo obtěžování.
A tak zneutralizoval obvody Multivaku a odebral se do Traskovy kanceláře.
Trask si odkašlal. Pod Meyerhofovým výbojně zatvrzelým pohledem se cítil poněkud nepříjemně. „Zatím jsme k mé velké lítosti neměli možnost, abychom se vzájemně poznali, Velmistře.“
„Podal jsem vám zprávu,“ řekl Meyerhof úsečně.
Trask by rád věděl, co se skrývá za tím nadaným a nespoutaným pohledem. Nedovedl si představit, že by se Meyerhof s tím svým obličejem, černými, rovnými vlasy a atmosférou zaneprázdněnosti, která z něj vyzařovala, mohl vůbec kdy uvolnit natolik, aby vyprávěl vtipy.
„Zprávy nedělají z lidí známé,“ řekl. „Doslechl jsem se, že máte nepřebernou zásobu anekdot.“
„Jsem vtipálek, pane. Aspoň tak se říká takovým jako já. Vtipálek.“
„Přede mnou se o vás takhle nevyjadřovali. Řekli mi …“
„Ať jdou k čertu! Mně je úplně fuk, co vám řekli. Heleďte, Trasku, chcete slyšet anekdotu?“ Meyerhof se nepřátelsky naklonil nad Traskův psací stůl.
„To víte, že chci. Samozřejmě,“ řekl Trask, pokoušeje se o srdečný tón.
„Dobře. Tak třeba tuhle. Paní Jonesová se zadívala nu kartičku pro štěstí, která vypadla z pouliční váhy, do níž její muž před chvílí vhodil dvacetník. ‚Podle toho, co je tu napsáno, Georgi,' řekla, ‚jsi společenský, inteligentní, pracovitý a přitažlivý pro ženy.' Pak kartičku obrátila, spokojeně přikývla a dodala: ‚A v tvé váze se ta váha taky spletla.'“
Trask se zasmál.
Nebylo možné se nezasmát. Pointa se sice dala předpokládat, ale způsob, kterým Meyerhof přesně vyjádřil opovržení v ženině hlase, a to, jak tomuto opovržlivému tonu přizpůsobil svůj obličej, donutily Traska k nezadržitelnému chechtotu.
„Co je na tom směšného?“ zeptal se Meyerhof úsečně.
Trask vystřízlivěl. „Prosím?“
„Ptám se, co je na tom směšného? Proč se smějete?“
„Především,“ řekl Trask ve snaze podat rozumné vysvětlení. „Poslední věta vrhá na všechno, co bylo řečeno předtím, nové světlo. Neočekávanost, s kterou je…“
„Jenže ve skutečnosti,“ řekl Meyerhof, „jsem popsal manžela, který je pokořen svou ženou. Neúspěch jejich manželství ženu přesvědčil, že manžel postrádá jakoukoliv ctnost či schopnost. A přesto se tomu smějete. Co kdybyste tím manželem byl vy? Také by vám to připadalo směšné?“
Meyerhof se na chvilku odmlčel a zamyslel se. Pak řekl: „A co tenhle vtip, pane Trasku? Pan Abner Smith sedí u smrtelného lože své ženy a usedavě pláče. Jeho žena zmobilizuje všechny své síly a opře se o loket.
‚Abnere,' zašeptá žena, ‚nemohu předstoupit před Všemohoucího, aniž bych se ti vyzpovídala ze svého hříchu.'
‚Teď ne,' zašeptá zarmoucený manžel. ‚Teď ne, miláčku. Natáhni se a odpočívej.'
‚Nemůžu odpočívat,' zapláče žena. ‚Musím ti to říct teď, nebo má duše nikdy nespočine v pokoji. Byla jsem ti nevěrná, Abnere. Ani ne před měsícem, právě v tomto domě…'
‚Psst, miláčku,' utěšuje ji Abner, ‚všechno vím. Proč bych tě byl jinak otrávil?'“
Trask se pokusil zachovat vážnou tvář, ale koutky svých úst neovládl.

„Tak tohle se vám zdá také směšné," řekl Meyerhof. „Cizoložnice. Vrah. Velmi zábavné."
„No tak," bránil se Trask, „dobře víte, že analýza humoru je námětem celé řady knih."
„To je pravda," řekl Meyerhof. „Přečetl jsem spoustu takových knih. A navíc jsem většinu těchto knih přečetl i Multivaku. A přesto se lidé, kteří je napsali, pouze dohadují. Někteří z nich tvrdí, že se smějeme, protože se cítíme nadřazeni lidem vystupujícím v anekdotách. Někteří říkají, že pravý důvod našeho smíchu spočívá v tom, že si náhle uvědomíme směšnou absurditu vtipů nebo že pocítíme náhlé uvolnění napětí nebo že se smějeme pozměněné interpretaci popisovaných událostí. Ale existuje nějaký jednoduchý důvod? Různí lidé se smějí různým vtipům. Žádný vtip není univerzální. Někteří lidé se vtipům vůbec nesmějí. Nejdůležitější však je, že člověk je jediný živočich na světě s opravdovým smyslem pro humor; jediný živočich, který se směje."
„Rozumím," řekl Trask, „snažíte se analyzovat humor. A proto vyprávíte Multivaku vtipy."
„Od koho to víte? No jistě, od Whistlera, už si vzpomínám. Vyrušil mě. Co je na tom?"
„Vůbec nic."
„Snad nepopíráte mé právo dodat do pamětního centra Multivaku, cokoliv si přeji, a položit mu jakoukoli otázku?"
„Ale ne, vůbec ne," pospíšil si Trask. „Naopak, domnívám se, že výsledky budou neobyčejně podnětné pro práci celé řady psychologů."
„Hm. Možná. Přesto mě však trápí něco, co je daleko důležitější než všeobecná analýza humoru. Musím se dozvědět odpověď na jednu specifickou otázku. Vlastně na dvě."
„A copak to je?" Trask byl zvědav, jestli mu to Meyerhof poví. Kdyby se rozhodl, že ne, nemohl by ho nijak přinutit. Meyerhof se však nezdráhal. „První otázka je tato: Odkud vtipy pocházejí?"
„Cože?"

„Kdo si je vymýšlí? Podívejte se, asi před měsícem jsem se jeden večer bavil tím, že jsem si vyměňoval vtipy s lidmi. Jako obvykle jsem většinu vtipů vyprávěl já a jako obyčejně se ti pošetilci smáli. Snad si opravdu mysleli, že vtipy jsou dobré, možná se mi jenom chtěli zavděčit. Jeden z nich si mi dokonce dovolil poklepat na rameno a prohlásit: ‚Pane Meyerhof, vy znáte víc vtipů než deset lidí dohromady.' Určitě měl pravdu, ale já jsem se nad jeho slovy zamyslel. Během svého života jsem vyprávěl stovky a tisíce vtipů. Jedno však vím jistě. Ani jeden z těch vtipů jsem si nevymyslel. Ani jeden. Pouze jsem je opakoval. Buď jsem je slyšel, nebo četl. Nikdy jsem se nesetkal s nikým, kdo by tvrdil, že si vymyslel vtip. Vždycky se říká: ‚Tuhle jsem slyšel pěkný vtip.' Nebo: ‚Neznáš nějaké dobré vtipy?' Všechny vtipy jsou staré! To je také důvod, proč vtipy tak často zaostávají za přítomností. Vyprávějí se vtipy o mořské nemoci, a přitom se mořské nemoci dá za našich dnů lehce předejít. Anebo se v nich vypráví o váhách s kartičkami pro štěstí, a přitom se takové váhy už dávno nevyrábějí a najdete je jen v obchodech se starožitnostmi. Kdo si tedy vymýšlí vtipy?"
„Tak na tohle se snažíte přijít?" řekl Trask a málem se neubránil, aby z něj nevyklouzlo: Proboha, co je nám do toho? ale ovládl se. Velmistrovy otázky vždycky dávaly smysl.
„Samozřejmě že bych se to rád dověděl. Podívejte se na to takhle. Nejde jen o to, že všechny vtipy jsou staré; aby pobavily, musejí být staré. Je nezbytně nutné, aby vtip nebyl originální. Známe jeden druh humoru, který je, nebo alespoň občas bývá, originální. A to je aforismus. Slyšel jsem aforismy, které za svůj vznik vděčí náhlému nápadu. Sám jsem některé vymyslel. Ale nikdo se jim nesměje. Usmíváte se. Čím je aforismus lepší, tím víc se usmíváte. Originální humor však nevyvolává smích. Proč?"
„To tedy opravdu nevím."
„Tak vidíte. Musíme na to přijít. Podal jsem Multivaku veškeré dostupné informace o humoru, a teď mu vyprávím vybrané anekdoty."
Trask vypadal zmateně. „Jak vybrané?"
„Nevím," řekl Meyerhof. „Prostě jsem měl dojem, že jsou to ty pravé. Jak víte, jsem Velmistr."
„Ó jistě, jistě."
„Seznámím Multivac se všeobecnou filozofií humoru a s vybranými vtipy. Nejdříve budu chtít, aby mi pokud možno objasnil jejich původ. Když už o tom Whistler ví a považoval za nutné, aby vám to ohlásil, pošlete ho pozítří do laboratoře. Připravím mu práci."
„Dobře. Mohu se také zúčastnit?"
Meyerhof pokrčil rameny. Traskova účast mu zřejmě byla naprosto lhostejná.
Poslední vtip vybral Meyerhof se zvláštní péčí. Na čem se jeho pečlivost zakládala, nemohl říct, ale přesto si nějaký čas v hlavě neustále probíral celý tucet možností, aby skutečně vystihl jejich nedefinovatelnou smysluplnost.
„Jeskynní muž Ug," rozhodl se Meyerhof, „pozoroval, jak se k němu v slzách řítí jeho družka s potrhanou leopardí sukničkou. ‚Ugu,' křičí družka, ‚dělej rychle něco! Do matčiny jeskyně skočil krvelačný tygr. Tak dělej něco!' Ug si povzdychl, pevněji sevřel ohryzanou buvolí kost a řekl: ‚Proč? Proč bych se k čertu měl zastávat nějakého krvelačného tygra?'"
Pak teprve Meyerhof položil Multivaku své dvě otázky, poodstoupil stranou a zavřel oči. Byl hotov.
„Neviděl jsem na tom vůbec nic špatného," řekl Trask Whistlerovi. „Hned mi řekl, co dělá; i když je to podivné, má na to právo."
„Mohl vám říci, co se mu zlíbí," prohlásil Whistler.
„I kdyby to tak bylo, nemohu mu to zakázat. Vypadal podivínsky, ale koneckonců o Velmistrech se předpokládá, že vypadají podivínsky. Neřekl bych, že zešílel."
„Používat Multivaku k objevení zdroje vtipů," opakoval si vedoucí operátor nevěřícně. „Copak to není šílenství?"

„Jak to mám vědět?“ zeptal se Trask otráveně. „Věda dosáhla hranice, kdy všechny smysluplné otázky jsou nesmyslné. Na ty rozumné přišli lidé už dávno, položili je a dostali odpověď.“
„Nevyznám se v tom. Dělá mi to starosti.“
„Nevím, ale nemáme na vybranou, Whistlere. Navštívíme Meyerhofa a vy provedete všechna nezbytná uspořádání reakcí Multivaku. Pokud nějaké reakce budou. Co se mě týče, já mám na starosti jedině administrativu. Vždyť ani nevím, co takový vedoucí operátor jako vy má dělat.“
„To je velmi jednoduché,“ řekl Whistler. „Velmistr, jako například Meyerhof, dává otázky a Multivac je automaticky zakóduje do svých symbolů. Zařízení pro tento proces zabírá největší část Multivaku. Odpovědi pak získáváme v symbolech Multivaku, které kromě těch nejjednodušších a nejobvyklejších případů nejsou překládány zpět do slov. Kdyby měl stroj vyřešit celý překlad, musel by být nejméně čtyřikrát větší.“
„Aha. A vaším úkolem je přeložit tyto symboly do slov.“
„Ano. Tím se zabývám já a ostatní operátoři. Když je to nezbytné, používáme menších, zvláště k tomu účelu zkonstruovaných počítačů.“ Whistler se pochmurně zašklebil. „Multivac, zrovna tak jako delfské kněžky starověkého Řecka, poskytuje prorocké a obskurní odpovědi. Jenomže my, na rozdíl od starých Reků, máme překladatele. Chápete?“
Dorazili na místo. Meyerhof je už očekával.
„Jaké obvody jste použil, Velmistře?“ zeptal se Whistler.
Meyerhof mu to řekl a Whistler se dal do práce.
Trask se snažil porozumět dění kolem sebe, ale nic z toho, co viděl, nedávalo smysl. Vládní zmocněnec pozoroval, jak se před ním v nekonečné nesrozumitelnosti odvíjí pásek s děrovaným vzorkem. Velmistr stál nezúčastněně stranou a Whistler napjatě pozoroval odvíjející se vzorek.
Pak si nasadil sluchátka s mikrofonem a v krátkých přestávkách zahučel do mikrofonu vždy řadu instrukcí, které jeho asistenti předložili kdesi daleko odtud menším počítačům.
Whistler se občas zaposlouchal a pak vyťukal kombinace na složité klávesnici, jejíž symboly jako by vzdáleně připomínaly nějaké matematické vzorce.
Uplynula více než hodina.
Vráska na Whistlerově čele se prohlubovala. Pojednou se zadíval na oba muže a řekl: „Ale to je neuvěři…“ a zase se vrátil ke své práci.
Nakonec sípavě pronesl: „Mohu vám dát předběžnou odpověď.“ Jeho oči vypadaly unaveně. „Na oficiální odpověď si počkáme až po definitivním zhodnocení celého procesu. Chcete to slyšet neoficiálně?“
„Prosím,“ řekl Meyerhof.
Trask přikývl.
Whistler se úkosem podíval na Velmistra a ušklíbl se. „Jak se do lesa volá…,“ a pak vážně pokračoval: „Multivac usoudil, že anekdota je mimozemského původu.“
„Co to říkáte?“ dožadoval se Trask.
„Neslyšel jste mě? Vtipy, kterým se smějeme, nebyly vymyšleny žádným člověkem. Multivac analyzoval všechna data, která mu byla předložena, a jediná odpověď, která nejlépe odpovídá jeho analýze, je, že nějaký mimozemský mozek, všechny ty vtipy vymyslel a umístil je do vybraných lidských mozků v určitém čase a místě. Udělal to takovým způsobem, aby si žádný člověk nebyl vědom toho, že by jediný vtip vymyslel sám. Všechny další vtipy jsou pouze pozměněné verze velkolepých originálů.“
Meyerhof, jehož obličej nesl známky triumfu, náležejícího pouze Velmistrovi, jenž opět dokázal položit tu správnou otázku, jej přerušil: „Všichni autoři komedií,“ řekl, „přetvářejí staré vtipy k novým účelům. Odpověď je správná.“
„Ale proč?“ zeptal se Trask. „Proč by si vymýšleli vtipy?“
„Multivac usoudil,“ pokračoval Whistler, „že jediným účelem, pro který byly tyto vtipy vymyšleny, je studium psychologie lidí. My studujeme psychologii krys tím, že je nutíme vyřešit bludiště. Krysy nevědí, proč to dělají, a nevěděly by to, ani kdyby si mohly uvědomit, že to dělají. A ony si to neuvědomují. Mimozemské bytosti studují individuální reakce na pečlivě vybrané anekdoty. Každý člověk reaguje jinak. Mimozemské bytosti jsou nám pravděpodobně tím, čím my jsme krysám.“ Whistler se otřásl.
Trask, s pohledem upřeným do prázdna, řekl: „Velmistr tvrdí, že lidé jsou jediní živočichové se smyslem pro humor. Zdá se, že tento smysl pro humor je nám vnucen zvenčí.“
„A humoru, který pochází od nás,“ dodal Meyerhof vzrušeně, „se nesmějeme. Mluvíme o aforismech.“
„Mimozemské bytosti pravděpodobně ruší reakce na spontánní vtipy, aby vyloučily nedorozumění,“ řekl Whistler.
„Prosím vás, vy tomu opravdu věříte?“ zeptal se zničeně Trask.
Whistler ho poctil chladným pohledem. „Multivac usoudil, že to tak je. Ukázal nám, kdo jsou opravdoví vtipálci vesmíru, a jestliže chceme vědět víc, musíme ve výzkumu pokračovat tímto směrem. Pokud si někdo troufne pokračovat.“
„Jak víte, položil jsem dvě otázky,“ vložil se do debaty Meyerhof. „Zatím byla zodpovězena pouze ta první. „Myslím, že Multivac má dost informací, aby zodpověděl i druhou.“
Whistler pokrčil rameny. Vypadal, jako by ho už netěšilo žít. „Jak zněla druhá otázka?“
„Zeptal jsem se, jaký důsledek pro lidstvo bude mít objevení odpovědi na mou první otázku?“
„Proč se na to ptáte?“ zahučel Trask.
„Mám prostě pocit, že se zeptat musím,“ řekl Meyerhof.
„Je to šílenství,“ řekl Trask. „Je to všechno nesmysl.“ Trask se odvrátil. Dokonce i on pocítil, jak podivně si s Whistlerem vyměnili úlohy. Teď to byl on, kdo mluvil o šílenství.
Whistler pracoval potichu a se zaťatými zuby. Opět zapojil Multivac a jeho podpůrné, menší kolegy. Uplynula další

hodina a Whistler se přerývaně zasmál. „Připadám si jako ve zlém snu.“
„Jak zní odpověď?“ zeptal se Meyerhof. „A chci slyšet verzi Multivaku, ne vaši.“
„Dobře. Jak je libo. Multivac usuzuje, že jakmile třeba jen jediný člověk objeví pravdu o této metodě psychologické analýzy lidského myšlení, metoda jako objektivní způsob přestane být pro mimozemské bytosti, které ji užívají, užitečná.“
„To jako, že nám už neposkytnou žádné další vtipy?“ hlesl Trask. „Nebo co vlastně chcete říct?“
„Žádné vtipy nebudou,“ řekl Whistler. „Od této chvíle! Multivac tvrdí, že od této chvíle! Bude vymyšlena jiná metoda.“
Tři muži se na sebe dívali a minuty ubíhaly.
„Multivac má pravdu,“ řekl Meyerhof pomalu.
„Já vím,“ připojil se k němu zničený Whistler.
Dokonce i Trask řekl šeptem: „Je to tak.“
Byl to Meyerhof, který to nakonec dokázal v praxi. „Je konec,“ řekl, „opravdu je konec. Už pět minut to zkouším, a nenapadá mě žádný vtip. Ani jeden vtip. A kdybych si nějaký přečetl v knize, tak se mu nezasměji. Vím to určitě.“
„Dar humoru je pryč,“ řekl Trask unaveně. „Nikdo se už ani jednou nezasměje.“
A tak tam stáli, dívali se do prázdna a cítili, jak se svět zmenšuje do rozměrů experimentální klece pro krysy. Bludiště bylo odstraněno a něco, něco jiného je nahradí.